

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
DÖVLƏT STATİSTİKA KOMİTƏSİ**
Sənaye və tikinti statistikasına şöbəsi

**ENERJİ BALANSININ TƏRTİB OLUNMASINA
DAİR KEYFİYYƏT MƏRUZƏSİ**

25.04.2013

Mündəricat

1.	Statistik prosesə və məhsullara giriş.....	3
2.	Aktuallıq.....	5
3.	Dəqiqlik.....	5
4.	Vaxtlı-vaxtında olma və tam vaxtında yerinə yetirmə.....	6
5.	Bərabər giriş və aydınlıq.....	6
6.	Uyğunluq (əlaqələndirmə) və müqayisəlilik.....	8
7.	Çıxış keyfiyyət komponentləri arasında seçim.....	8
8.	İstifadəçi tələbatlarının və qavramalarının qiymətləndirilməsi.....	8
9.	İqtisadi səmərəlilik və respondentlərə düşən yük.....	9
10.	Məxfilik, şəffaflıq və təhlükəsizlik.....	9
11.	Yekun.....	9

1. Statistik prosesə və məhsullara giriş

Müşahidənin qısa təsviri

Enerji balansı ölkənin enerji vəziyyətinə dair dolğun və razılaşdırılmış məlumatları təmin etmək, enerji təhlükəsizliyi üzrə vəziyyətin öyrənilməsi, enerji bazarlarının effektiv fəaliyyət göstərməsi, eləcə də enerji siyasətinin formalaşdırılması məqsədilə ölkə ərazisində enerjiyə olan tələb və təkliflə bağlı ətraflı məlumatın təmin olunması üçün istifadə olunur.

Enerji balansı məhsulun hasilatından tutmuş onun son istehlakına qədər bütün mərhələlər barədə statistik məlumatlar mənbəyidir. Enerji balansı üçün müəyyən dövr ərzində ölkənin ərazisinə daxil olan, çıxan və istifadə olunan bütün enerji məhsulları üzrə məlumatların toplanması və əlaqələndirilməsi üçün uçot göstəricilər sistemi yaradılmışdır. Ümumi enerji balansı ilə yanaşı, həmçinin ayrı-ayrı enerji məhsullarının əmtəə balansları tərtib olunur.

Müşahidə vahidləri

Enerji balansının tərtib edilməsi məqsədilə ildə bir dəfə iqtisadiyyatın bütün sahələrində (kənd təsərrüfatı, sənaye, ticarət, tikinti və s.) fəaliyyət göstərən 8136 hüquqi şəxs və ev təsərrüfatları üzrə statistik müşahidələr aparılır. Hər bir şəhərdə (rayonda) istehlakçılar tərəfindən daha çox təbii qaz, neft məhsulları, bioyanacaq, elektrik enerjisi istehlak edən, onun satışıyla məşğul olan müəssisələr baza müəssisələri kimi qəbul olunur.

Əhatə

Enerji balansının əhatəsi ərazi, məhsul və axın hədləri ilə müəyyən olunur. Ərazi həddi-ölkənin milli ərazisinin həddi ilə, məhsul həddi-balansın sütunlarında göstərilən bütün enerji məhsullarının miqyası ilə, axın həddi balans sətirlərində göstərilən enerji axınlarının miqyası ilə müəyyən olunur. Ölkənin və ya regionun enerji sisteminin inkişafını xarakterizə edən statistik məlumatlar bazası əsas sənaye məhsullarının hasilatından (natural və enerji vahidində), sənaye məhsullarının istehsalı və göndərilməsindən, yanacaq, istilik enerjisi, elektrik enerjisinin istifadəsi haqqında məlumatlardan, törəmə enerji məhsullarının əmələ gəlməsi və istifadəsi haqqında məlumatlardan, yanacaq qalıqları, daxil olması və sərfi haqqında məlumatlardan, alınmış neft məhsullarının toplanması və istifadəsi haqqında hesabatdan, elektrik stansiyalarının işi haqqında məlumatlardan, sənaye sahələri üzrə elektrik enerjisinin

istehlakı haqqında məlumatlardan, məhsulların idxalı və ixracı haqqında gömrük statistikasından, energetika müəssisələrinin hesabat məlumatlarından, müvafiq inzibati orqanların məlumat bazasından, elmi tədqiqat institutlarının məlumatlarından ibarətdir.

Əsas göstəricilər:

- İlkin enerji məhsullarının istehsalı;
- İdxal;
- İxrac;
- Ümumi enerji təchizatı;
- Enerji məqsədli son istehlak;
- Son istehlak;
- Qeyri-enerji məqsədilə son istehlak.

Sorğu vərəqəsi

Enerji balansını tərtib etmək üçün əsas məlumat mənbəyi istehsalçılar, emal müəssisələri, anbar təsərrüfatları, parakəndə və topdansatış ticarət təşkilatları, idxal və ixraca dair məlumatlar, ev təsərrüfatları və yanacaq-enerji ehtiyatlarının son istehlakçıları tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlardır.

Hasil olunan və ya istehsal olunan yanacağın miqdarı (məsələn, xam neft başqa minerallar da daxil olmaqla, neft emalı məhsulları) 1-istehsal (sənaye) nömrəli illik statistik hesabat formaları üzrə uçota alınır. Təşkilati-hüquqi və mülkiyyət növündən asılı olmayaraq sənaye fəaliyyətilə məşğul olan bütün hüquqi şəxslər (müəssisələr), onların filial və nümayəndəlikləri bu hesabatı hesabat ilindən sonrakı ilin yanvar ayının 30-dək, 5-energetika nömrəli illik hesabatı neft və qaz emalı müəssisələri, habelə bu sahədə xidmət göstərən sənaye müəssisələri hesabat dövründən sonrakı ayın 20-dək, 1-balans (neft) nömrəli rüblük hesabatı Dövlət Neft Şirkəti hesabat dövründən sonrakı ayın 25-dək, 24-energetika nömrəli illik hesabatı elektrik və istilik enerjisi istehsal edən müəssisələr (su elektrik stansiyaları istisna olmaqla) və 6-hidro nömrəli illik hesabatı su elektrik stansiyaları martın 15-dək, 9-energetika nömrəli rüblük hesabatı elektrik və istilik enerjisinin istehsalı, ötürülməsi və paylanması ilə məşğul olan sənaye müəssisələri hesabat dövründən sonrakı ayın 25-dək, 2-qaz nömrəli rüblük hesabatı təbii qazın paylanması haqda Dövlət Neft Şirkəti və “Naxçıvan qaz” İstehsalat Birliyi hesabatı dövründən sonrakı 35 gün ərzində, neft

məhsullarının göndərilməsi haqqında 1-neft məhsulları nömrəli aylıq hesabatı Dövlət Neft Şirkətinin neft emalı, neft-kimya müəssisələri, Qaz İxrac İdarəsi hesabat dövründən sonrakı ayın 8-dək, 4-enerji nömrəli illik hesabatı enerji məhsullarından istifadə edən və ya əhaliyə satışı ilə məşğul olan müəssisə və təşkilatlar yanvar ayının 28-dək yerləşdiyi rayonun (şəhərin) statistika orqanına və ya elektron formada internet səhifəsində real-vaxt rejimində təqdim edirlər. Məhsullar üzrə idxal-ixrac əməliyyatlarına dair məlumatlar Dövlət Gömrük Komitəsinin təqdim etdiyi bəyannamələr əsasında işlənib hazırlanır.

2. Aktualıq

Həm ölkə, həm də beynəlxalq səviyyədə enerji təsərrüfatının monitorinqinin keçirilməsi üçün keyfiyyətli və operativ məlumatlar tələb olunur. Enerji daşıyıcılarının ehtiyatları, təchizatı, ticarəti, çevrilməsi (transformasiyası), istehlakı haqqında məlumatlar strateji qərarların qəbulunda istifadə olunur. Hal-hazırda ölkə üzrə enerji balansı Beynəlxalq Enerji Agentliyinin (BEA) və Avropa Statistik Bürosunun (Avrostat) birgə hazırladığı enerji statistikasına dair tövsiyələri əsasında hazırlanmış “Enerji statistikasına dair metodoloji vəsait”ə və BMT-nin statistika üzrə komisiyyasının hazırladığı “Enerji statistikasına dair beynəlxalq tövsiyə”lərinə (İRES) uyğun olaraq tərtib olunur.

3. Dəqiqlik

Enerji balansının hazırlanması və qarşıya qoyulan vəzifələrin keyfiyyətli həlli üçün, Sənaye və tikinti statistikasına şöbəsi ilk növbədə yerli statistika orqanlarından qəbul edilən ilkin məlumatların keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində mütəmadi olaraq metodoloji işləri davam etdirir. Yerli statistika orqanlarının əməkdaşları mütəmadi olaraq seminarlarda iştirak edir və hər hansı metodoloji yeniliklər baş verərsə onlar operativ olaraq məlumatlandırılırlar. Hesabat məlumatları üçün keyfiyyətə nəzarət cədvəlləri tətbiq olunur.

D6. İmputasiya səviyyəsi

Enerji məhsullarının istehsalı və istehlakı strukturunda baş verən dəyişiklik və meylləri xarakterizə edən milli enerji balansının tam və keyfiyyətli tərtib olunması məqsədilə bu sahədə rəsmi statistikanın məlumatlarının keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması, buraxılmış məlumatların şərti qiymətləndirilməsi, aşkar olunmuş

uyğunsuzluqların aradan qaldırılması məqsədilə dünya təcrübəsində qəbul olunmuş müxtəlif metodlar tətbiq olunmalıdır. Belə metodlardan biri də müşahidə olunmayan hissənin, o cümlədən uçotu aparılmayan, seçmə və ya başdan-başa metodlar vasitəsilə toplanmayan məlumatların şərti hesablanmasıdır. Enerji balansının tərtib olunmasında çatışmayan, əlavə hesablanmasına ehtiyac duyulan məlumatlar ev təsərrüfatlarında enerji məhsullarının istehlakı ilə bağlıdır. Ev təsərrüfatlarında istehlak olunan, lakin müşahidə olunmayan enerji məhsulları - təbii qaz, maye qaz, avtomobil benzini, dizel yanacağı, sürtkü yağları, neft bitumu, ağ neft (ağ neftin sair növləri), elektrik enerjisi, istilik enerjisi və odundur. 2011-ci ildə ölkə üzrə enerji balansı tərtib olunarkən ev təsərrüfatlarında istehlak olunan enerji məhsullarına dair məlumatları əldə etmək üçün 2010-cu ildə keçirilmiş müayinənin nəticələrindən istifadə olunmuşdur.

Cədvəl № 3

2013-cü ilin yanvar ayı üzrə impyutasiya səviyyəsi			
Sətirlərin sayı	Yanacaq məhsullarının məsrəfi	Elektrik enerjisi	İstilik enerjisi
Cəmi	1200	76	-
İmpyutasiya olunmuş	8	1	-
Nisbəti (impyutasiya səviyyəsi)	0.7%	1.3%	-

4. Vaxtlı-vaxtında olma və tam vaxtında yerinə yetirmə

Ölkə üzrə enerji balansının tərtib edilməsi üçün tələb olunan ilkin məlumatların yer aldığı statistik hesabatlar Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin “Yerli statistika orqanları üçün statistik işlər proqramı”na əsasən yerli statistika orqanları tərəfindən toplanaraq yekun nəticələr alınır. Əldə olunan məlumatlar təhlil olunur və bu təhlil əsasında enerji balansı tərtib olunaraq müəyyən edilmiş müddətdə istifadəçilərə təqdim olunur.

5. Bərabər giriş və aydınlıq

Enerji balansı üzrə yekun məlumatlar hazırlandıqdan sonra istifadəçilərin tələbatlarının ödənilməsi məqsədi ilə bir neçə yayım vasitəsindən istifadə olunur.

Belə ki, yekun məlumatların hesablanması prosesi yekunlaşdıqdan sonra illik məlumatlar əks olunmuş statistik məcmuə Komitənin veb-səhifəsində PDF formatında əks olunur http://www.stat.gov.az/source/balance_fuel/. Bundan əlavə göstəricilər və hesabat formalarına dair metaməlumatlar, həmçinin digər metodoloji izahlarda mövcuddur (<http://www.stat.gov.az/menu/7/>).

İstifadəçilərin tələbatı nəzərə alınaraq, məlumatlar elektron cədvəllərdə, daha uzun müddətli dinamika sıraları və məlumat bazası şəklində verilir.

Nəticələrin yayımlanması üçün istifadə olunan vasitələr

Sıra №-si	Vasitə	Əldə edilmə yeri
1	Dövlət Statistika Komitəsinin veb-saytı	www.stat.gov.az
2	Ekspress məlumatlar, press-revizlər	www.stat.gov.az
3	Nəşr olunan bülletenlər	...
4	Nəşr olunan statistik məcmuələr	http://www.stat.gov.az/source/balance_fuel/
5	Məlumat bazası	http://www.azstat.org/MESearch/search?departament=3&lang=az
6	Dövlət statistika orqanlarına göndərilən sorğulara cavablar	...
7	“Azərbaycan rəqəmlərdə”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
8	“Azərbaycanın energetikası”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
9	“Azərbaycanın statistik göstəriciləri”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
10	“Azərbaycan faktlarla”	-

BA1. Kağız məruzələr üçün abunələrin və sifarişlərin sayı

Enerji balansına dair məlumatlar kağız formasında Sənaye və tikinti statistikasına şöbəsi tərəfindən hazırlanan “Azərbaycanın energetikası” adlı illik statistik məcmuə vasitəsilə təqdim olunur. Məcmuə ümumi olaraq 150 nüsxə çap olunur ki, onlardan:

- 119 nüsxəsi müxtəlif nazirliklərə və digər dövlət orqanlarına, həmçinin yerli və xarici təşkilatlara;

- 31 nüsxə Dövlət Statistika Komitəsində digər şöbələrə paylanır.

BA2. Onlayn məlumat bazasına girişlərin sayı

http://www.stat.gov.az/link_click_counter/-də 2012-ci ildə energetika statistikasını məhsulundan istifadəçilərin 3.5 %-nin istifadə etdiyi göstərilmişdir.

6. Uyğunluq (əlaqələndirmə) və müqayisəlilik

Enerji balansını Beynəlxalq Enerji Agentliyinin (BEA) və Avropa Statistika Bürosunun (Avrostat) enerji statistikasına dair tövsiyələrinə əsaslanaraq tərtib olunur. Enerji balansının tərtib olunması zamanı beynəlxalq tövsiyələrdən istifadə olunması enerji statistikasına ilə bağlı müasir tələblərin öyrənilməsinə, milli enerji balansının müxtəlif ölkələrin enerji balansları ilə müqayisə edilməsinə imkan yaradır.

UM1. Verilmiş dinamika sırasının uzunluğu

Enerji balansının əsas göstəriciləri üzrə yekun nəticələri dinamika sıralarında əks etdirilir. Dinamika sıralarında Azərbaycan Respublikası üzrə ilkin enerji məhsullarının istehsalı, idxalı, ixracı, enerji məqsədli son istehlak, iqtisadiyyatın sahələri üzrə istehlak və digər göstəricilər əks olunur.

7. Çıxış keyfiyyət komponentləri arasında seçim

Şöbə enerji balansının hazırlanması zamanı bütün keyfiyyət aspektlərinin ayrı-ayrılıqda yaxşılaşdırılması üçün mümkün imkanlardan istifadə edir və bu sahədə müsbət nəticələrin alınması istiqamətində işlərini davam etdirir. Belə ki, aktualıq aspekti üzrə məlumatların yığılımı, emalı və yayılması zamanı operativlik hər zaman gözlənilir. Dəqiqlik aspekti üzrə ilkin məlumatların toplanmasına daim nəzarət edilir və mütəmadi olaraq məlumatların dürüslüyü yoxlanılır.

8. İstifadəçi tələbatlarının və qavramalarının qiymətləndirilməsi

Şöbə tərəfindən istifadəçilərlə hər il mütəmadi olaraq görüş keçirilir. Görüşdə istifadəçilərin tələbatlarının ödənilməsi məqsədi ilə onlar tərəfindən verilən təkliflər

mümkün qədər nəzərə alınır, tələbatın ödənilməsi istiqamətində növbəti illərdə şöbə öz işini qurur. İstifadəçilərlə sonuncu görüş 2012-ci ilin oktyabr ayının 5-də keçirilmiş və görüşdə 26 nəfər (ondan 5 nazirlik və komitə) iştirak etmişdir.

9. İqtisadi səmərəlilik və respondentlərə düşən yük

Rəsmi statistikanın keyfiyyətliliyini və ictimaiyyətin statistikaya inamını təmin etmək üçün bu sahədə proqramların həyata keçirilməsi üzrə işlərin təşkili və aparılması statistika məlumatlarının düzgünlük, obyektivlik, müasir şəraitə uyğunluq, məxfilik və şəffaflıq prinsipinə əsaslanır. Şöbə tərəfindən enerji statistikasına bağlı müasir tələblər öyrənilərək enerji balansına üçün tərtib olunan sxemə hər il yenidən baxılır.

10. Məxfilik, şəffaflıq və təhlükəsizlik

Rəsmi statistikanın aparılması üçün yığılan, işlənən və məlumatlar bazasına daxil edilən, birbaşa və ya dolaylı yolla statistik vahidlərin tanınmasına və beləliklə də, ilkin məlumatların əldə edilməsinə imkan verən hüquqi və fiziki şəxslərin ilkin statistik məlumatları konfidensial sayılır və statistik sirdir. Bu baxımdan da şöbə ilkin məlumatların məxfiliyinin qorunmasını daim izləyir və bu sahədə lazımi tədbirlər görür.

11. Yekun

Enerji balansının proseslər üzrə daha keyfiyyətli qurulması məqsədi ilə balansın qurulmasında iştirak edən məhsulların uçotunun dəqiq və mükəmməl aparılması məqsədi ilə gələcəkdə bu sahənin proqramlaşdırılması və keyfiyyətinin yüksəldilməsi istiqamətində işlərin davam etdirilməsi məqsədə uyğun hesab edilir.